

NOWICKI

Zasięg wpływów i działalność społeczno-polityczna w latach 1918-1939, Pz 1977; J. Pietrzak, PSB XXIII 337-338 (bibliogr.); Cz. Demel, J. Krawulski, K. Rzepa, *Działalność Narodowego Stronnictwa Robotników i Narodowej Partii Robotniczej w Wielkopolsce w latach 1917-1937*, Wwa 1980; H. Przybylski, *Chrześcijańska Demokracja i Narodowa Partia Robotnicza w latach 1926-1937*, Wwa 1980; Z. Kaczmarek, *Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich 1918-1919*, Pz 2002, 255-256.

Elżbieta Kasjanuk

NOWICKI STANISŁAW SJ, ur. 15 IX 1911 w Arynowie k. Mińska Maz., zm. 21 V 1984 w Lusace, misjonarz. Do zakonu wstąpił 1928 w Kaliszu; po odbyciu studiów filoz. 1931-36 był lektorem filozofii i historii filozofii w Pap. Seminarium Wsch. w Dubnie; 1939 rozpoczął studia teol. w Lublinie; aresztowany 1940, był więziony na Zamku w Lublinie, a nast. w Sachsenhausen i Dachau; od 1945 kontynuował studia teol. na uniwersytetach w Lowanium i 1946 przyjął święcenia kapł.; 1951 wyjechał do pracy mis. w Rodezji Pn. (obecnie Zambia); zasłynął jako budowniczy kościołów i kaplic, m.in. w Kabwe, Ngu-Ngu, Mukobeko, Chowa, a także domów mis. i szkół; pełnił także funkcję kapelana więziennego w Mukobeko; 1979-84 pracował w Lusace i Kasisi k. Lusaki.

Marytologium V 105; Grzebień 463 (bibliogr.).

Mariusz Konieczny

NOWIKOW WIKTOR SJ, ur. 9 X 1905 w Kazaniu, zm. 14 V 1974 w Belebey (Ural), pedagog, sybirak. Pochodził z rodziny prawosł.; po śmierci rodziców został adoptowany przez kat. rodzinę Cholewo; 1925 przesiedlony do Polski, wstąpił do zakonu w Kaliszu; 1931-35 studiował teologię na Gregorianum; 1934 przyjął święcenia kapł. w Lublinie i 1936 został prob. parafii gr.kat. w Wilnie; po odbyciu studiów z teologii wsch. w Rzymie (1937-39), był wykładowcą w Pap. Seminarium Wsch. w Dubnie; 1939 został egzarchą Rosji; za zgodą gr.kat. bpa lwowskiego Andrzeja Szeptyckiego, pod przybranym nazwiskiem Nestorow, wyjechał do Czysowaju na Uralu, gdzie podjął tajną działalność duszpast.; 1941 został aresztowany i był więziony w Peremie i Moskwie, a 1942 zesłany na Syberię; 1942-43 przebywał w Butrykach, 1943-54 pracował w kopalni węgla w Workucie; po zwolnieniu 1954 wyjechał do Belebey, gdzie uczył języka fac. w Wyższej Szkole Med. oraz prowadził tajną akcję duszpasterską.

W.J. Cizek, D.L. Flaherty, *With God in Russia*, Lo 1965 (*Z Bogiem w Rosji*, Lo 1988, Kr 2001); B. Natoński, *Jezuici w: Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939-1945*, Wwa 1982, 555; T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienie naszych umarłych 1820-1982*, Kr 1982, II, 102-104; Z.A.J. Peszkowski, S.Z.M. Zdrojewski, *Katolicycy duchowni w gołgocie Wschodu*, Pl 2002, 853-854.

Mariusz Konieczny

„**NOWINY ŚLĄSKIE**”, tygodnik śląski przeznaczony dla pol. ewangelików, wyd. 1881-91 we Wrocławiu przez J. → Badurę, a po wznowieniu w Odolanowie 1919-33 przez jego córkę, B. Przykutową.

Po 3 miesiącach pismo objął (w wyniku odsunięcia Badury przez konsystorz) L. Baum, a nast. po roku L. Grygier; idea pisma w myśl głównego zał. miało być szerzenie oświaty i nauczanie w duchu ewang., przeznaczone zwł. dla czytelników ze Śląska, Mazur, Kongresówki i Niemiec; profil pisma wytyczył Badura, autor licznych artykułów wstępnych, kazań, także szkiców formacyjnych, np. *Wykład Ewangelii wg św. Mateusza, Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj, Przyjdź Królestwo Twoje, Bądź wola Twoja, Wybrani Boży, Dosyć masz na łasce mojej, Ludzie Chrystusowi*; popularność zyskały też kazania L. Ottona, R. → Fiedlera, J. Gabrysia oraz K. Negiusza z XVI w.; drugi trzon pisma stanowiły wiadomości kośc., zwł. o życiu rel. na Śląsku, in. krajach, reformacji w Polsce oraz życiorysy zasłużonych Polaków; pojawiały się też wiadomości polit., ale w formie informacji bez komentarza, zgodnie z zasadą apolityczności; wiele szpalt obejmowało działy nauki i rozrywki; pojawiały się też artykuły specjalistyczne – o rolnictwie, prowadzeniu gospodarstw rolnych, uprawach, botanice; przedrukowywane były powieści pisarzy

pol., m.in. *Genowefa, Bogumił, Krzyżacy, Kat bystrzycki*; każdy numer kończył się działem listy od czytelników, poświęconych gł. sprawom rel. poszczególnych regionów; pismo przestało wychodzić z powodu kłopotów finansowych i przeniesienia Grygiera; następczynią N.S. była „Gazeta Ludowa”, wydawana w Elku od 1896.

J. Broda, *Ks. Jerzy Badura (Jego życie i twórczość)*, Cieszyn 1949, 31-35; A. Tokarczyk, *Ewangelicy polscy*, Wwa 1988 (passim); J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, Cieszyn 1993, I 23-24; S. Gajda, *Od Cieszyna do Międzyborza*, *Kwartalnik Opolski* 41(1995) z. 1, 14-43 (bibliogr.).

Jolanta Koziej

NOWIŃSKI TOMASZ bp, bożogrobiec, ur. 12 XII 1746 w Skalbmierzu, zm. 4 I 1830 w Miechowie, ostatni gen. prepozyt.

W 1763 wstąpił do zakonu i po ukończeniu studium klasztornego 1771 przyjął święcenia kapł.; 1775 został wysłany na studia do Rzymu i 1778 uzyskał doktorat z teologii, a 1781 ukończył studia z prawa cywilnego i kośc.; 1781-87 zarządzał kościołem w Uniejowie (już 1776 otrzymał go przez prowizję apost.); nast. był prob. w Skaryszewie (1787-88); podczas kapituły 1787 został wybrany na prepozyta gen. w Miechowie; za jego rządów kongregacja miechowska borykała się z coraz większymi problemami organizacyjnymi i finansowymi; z powodu reform józefińskich 1785 pozbawiono go zwierzchności nad placówkami w Galicji i na Spiszu, a pod koniec XVIII w. – nad klasztorami w zaborze prus.; 1796 utracił szpital św. Jadwigi na Stradomiu w Krakowie, a 1797 zgodził się na utrzymanie z funduszu klasztornego 4-klasowej szkoły niem. w pojez. kolegium św. Barbary w Krakowie; na kapitule 1789 zaproponował utworzenie odznaczenia z dyplomem dla osób świeckich, które chciały za opłatą wstąpić do Bractwa Świętego Grobu; dokończył odbudowę kościoła w Miechowie, spalonego 1745, który 1802 konsekrował z upoważnienia pap. Piusa VII (ołtarze poświęcił 1804); 1790 ufundował dzwon, a 1802 klasycystyczny pomnik fundatora klasztoru Jakys w Miechowie; 1809-30 był sędzią pokoju w Miechowie; 1813 został prałatem; 1816 pap. Pius VII prekonizował go na bpa tytuł. bibińskiego (konsekrowany 27 X 1816 w Miechowie); po kasacie klasztoru pełnił od 1819 funkcję prob. w Miechowie; 1825 konsekrował kościół bożogrobców w Chełmie k. Bochni pod wezwaniem św. Jana Chrzyciela; interesował się historią zakonu i polecił kontynuować *Miechowie* S. → Nakielskiego (1825 korespondował w tej sprawie z J.S. Bandtkiem); był przyjacielem gen. J.H. Dąbrowskiego, którego udekorował Orderem Miechowskim.

P. Pękalski, *O początku, rozkrzewianiu i upadku zakonu XX. Kanoników Stróżów św. Grobu Jerozolimskiego*, Kr 1867, 120-121; J. Wiśniewski, *Dekanat miechowski*, Radom 1917, 114; Z. Peckowski, *Miechów. Studia z dziejów miasta i ziemi miechowskiej do r. 1914*, Kr 1967 (passim); A. Wędzki, PSB XXIII 352-353; Nitecki 312; K.R. Prokop, *Wypisy źródłowe do biografii polskich biskupów i opatów z czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz niewoli narodowej doby zaborów (XVI-XIX w.)*, ABMK 82(2004) 209, 87(2007) 119-120.

Ryszard Skrzyniarz

NOWOAPOSTOLSKI KOŚCIÓŁ, niem. *Neuapostolische Kirche*, ang. *New Apostolic Church*, wspólnota chrześc. powstała w 2. poł. XIX w. Hamburgu o charakterze eklezjalnie ekskluzywnym i eschatyczno-paruzyjnym, wyrosła z ruchu charyzmatyczno-przebudzeniowego (→ anglikański Kościół 2).

K.n. wywodzi się z Catholic-Apostolic Church (powstałego w 30. latach XIX w. w Kościele anglik.); po śmierci pierwszych z 12 apostołów wspólnota macierzysta przestała powoływać ich następców, co przyczyniło się do wewn. sporów; 1863 pod wpływem H. Geyera zaczęto w Hamburgu powoływać nowych apostołów, których nie zaakceptowali apostołowie ang.; doprowadziło to do rozłamu i powstania Allgemeine Christliche Apostolische Mission (przekształconej 1907 przez gł. apostoła H. Niehausa w Neuapostolische Gemeinde, a nast. w Neuapostolische Kirche, pod zarządem C.W.L. Preussa); Geyer założył w tym czasie w Holandii Apostolische Zending (przemiano-

wane 1897 na Hersteld Apostolische Zendlingkerk), pod kierownictwem F.W. Schwartza (→ apostołskie wspólnoty 9); po 1878 nastąpiły kolejne podziały oraz zmiany w nauce i formach kultu liturg.; po śmierci Schwartza wspólnotę scentralizował F. Krebs, znosząc równość wśród apostołów i wprowadzając 1897 określenie „główny apostoł” (Stammapostel) oraz wyciszając element profetyczny; za Niehausą miał miejsce znaczny rozwój K.n. na obszarach języka niem., ale jego wodzowski styl kierowania wspólnotą doprowadził do kolejnych napięć i podziałów po I wojnie świat.; 1951 J.G. Bischoff ogłosił, że jest ostatnim apostołem, który dożyje przyjścia Jezusa Chrystusa; jego śmierć była zaprzeczeniem tych przekonań, ale nie zakończyła działalności K.n.

K.n. uważa się za „jedynie prawdziwy Kościół czasów ostatecznych” (współcz. kontynuacja pierwotnego Kościoła), oparty na „urzędzie apostołskim” (*Apostelamt*); kieruje nim Jezus Chrystus przez gł. apostoła i in. apostołów; fundament wiary stanowi *Biblia* i nowoapost. wyznanie wiary, sformułowane na podstawie → *Apostolskiego składu wiary* i składające się z 10 artykułów; gł. apostoł jest autentycznym interpretatorem *Biblii* i kaznodzieją; K.n. przyjmuje 3 sakramenty; chrzest z wody, „opieczutowanie” (*Versiegelung*) Duchem Świętym (przez nałożenie rąk, przekazanie daru Ducha Świętego i przyjęcie do wspólnoty) i wieczerzę Pańską; K.n. oczekuje bliskiego ponownego przyjścia Jezusa Chrystusa (pierwsze zmartwychwstanie), po którym nastąpi czas walki z szatanem, drugie zmartwychwstanie, Sąd Ostateczny i nowe stworzenie.

Struktura hierarchii K.n. odpowiada jego samoświadomości kośc.; gł. apostoł jest najwyższym autorytetem na ziemi (z siedzibą w Zurychu) we wszystkich sprawach doktrynalnych i organizacyjnych; powołuje apostołów i apostołów okręgowych; kolejnymi stopniami w rozbudowanej (męskiej) hierarchii są: biskupi, starsi okręgowi, ewangelisci okręgowi, starsi wspólnoty (zboru, gminy), pastory, ewangelisci wspólnoty (zboru), kapłani, diakoni i subdiakoni; w większości państw ma osobowość prawną; działalność rel. i kult liturg. odbywają się w językach nar.; w Europie liczy ok. 400 000 wiernych, na świecie ok. 10 mln (z czego ok. 7 mln w Afryce).

W Polsce początki działalności K.n. sięgają końca XIX w.; w okresie przedwojennym pierwsze wspólnoty powstawały m.in. w Bydgoszczy, Dąbrowie Górniczej, Lwowie, Warszawie, Wąbrzeźnie, okolicach Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego; w okresie międzywojennym K.n. nie miał uregulowanej sytuacji prawnej; po II wojnie świat. reaktywował swą działalność i K.n. w Polsce jest terytorialną i autonomiczną jednostką Kościoła międzyzar. (stanowiąc część ogólnoswiat. Kościoła, zachowuje z nim jedność); dzieli się organizacyjnie na okręgi, zbory, placówki, ośrodki kośc., Administrację Centr. oraz in. jednostki, instytucje, zakłady i wydawnictwa; naczelnym organem jest prezydent (bp Kościoła), a jego organem wspierającym – Konferencja Kośc.; podzielony jest na 4 okręgi: pn.-zach., centr.-pd., pn.-wsch. i zach.; Administracja Centr. ma swoją siedzibę w Gdyni; Kościół prowadzi nauczanie religii oraz działalność charytatywną; wydaje mies. „Nasza Rodzina” i „Chleb Żywota” oraz pisma i rel. biuletyny; jego nabożeństwa są otwarte dla wszystkich; nie należy do Pol. Rady Ekumenicznej.

O. Eggenberger, *Die Neuapostolische Gemeinde*, Mn 1953; F. Blanke, *Die Neuapostolischen*, Z 1960; K. Weinmann, *Hundert Jahre N. K. 1863-1963*, H 1963; F.W. Bautz, *Die N.K.*, Gladbeck 1968; D. Reiner, *Konfessionskunde*, B 1977, 749-753; O. Eggenberger, EKLn I 224-225 (bibliogr.); H. Obst, TRE XXIV 286-289 (bibliogr.); O. Eggenberger, ECh I 111 (bibliogr.); H. Obst, RGG VI (2003¹) 209-211; A. Klein, LThK I (2006) 860-861; tenże, *Lexikon der Ökumene und Konfessionskunde*, Fr 2007, 87-89.

Stanisław Józef Koza

NOWOBIELSKA HANKA, właśc. **Jaroslawa Janina Fiułowska**, ur. 11 V 1912 w Łuczanych k. Lwowa, zm. 3 II 1992 w Białce Tatrzańskiej, lud. pisarka.

W 1920 zamieszkała na stałe w Białce Tatrzańskiej; szkołę powsz. ukończyła u klarysek w Starym Sączu, udzielała się

w amatorskim ruchu teatralnym; należała do Stow. Twórców Lud. (od 1968) i Grupy Lit. „Gronie”; została członkiem honor. Związku Podhalan; otrzymała order Polonia Restituta (1988).

Debiutowała w „Orędowniku” (1936), nast. publikowała w „Gazecie Podhalańskiej”, „Prosto z mostu”, „Wszechpola-ku” oraz antologii *Poezja młodego Podhala* (Kr 1937), a po wojnie m.in. w „Chłopskiej Drodze”, „Dzienniku Polskim”, „Kamenie”, „Orce”, „Podhalance”, „Słowie Powszechnym”, „Tatrzańskim Orle”, „Twórczości Ludowej”, „Tygodniku Kulturalnym”, „Wierchach”, „Wieściach”, „Zielonym Sztandarze”, „Życiu Literackim” i antologiach: *Gawędy Skalnego Podhala* (Wwa 1960, Kr 1981⁴), *Od Bugu do Tatry i Bałtyku* (Lb 1965), *Wiersze proste jak życie* (Lb 1966), *Wieś tworząca. Antologia współczesnej poezji chłopskiej* (II-VIII, Lb 1966-90), *Antologia poezji ludowej 1830-1980* (Wwa 1967, 1985³), *Pogłosy ziemi* (Wwa 1971, 1972²), *Brat Słońca. Antologia poezji polskiej o świętym Franciszku* (Kr 1976), *Ojczyzna* (Lb 1987), *Wolanie z ziemi* (Lb 1991), *Prowadź nas w jasność* (Lb 1994), *Ściga Cię moje serce* (Niepokalanów 1996), *Pobożnych diabeł kusił* (Lb 1998); opublikowała tomiki wierszy: *Kukulecka* (Wwa 1970) i *Ugwarzania z kotem* (Wwa 1980).

N. jest głównie autorką liryków refleksyjno-egzystencjalnych i osobistych, utrzymanych w podhalańskiej gwarze góralskiej; w jej utworach przeważa lud. widzenie świata, uformowane na podłożu doświadczeń kobiety wiejskiej; w oryginalnych na ogół rozwiązaniach artyst. (np. próby sonetowe) można dostrzec cechy stylu młodopol., szczeg. w zakresie ilustrującej melancholijne nastroje metaforyce oraz inspiracje płynące z poezji J. Kasprzowicza i K. Przerwy Tetmajera; refleksje, przybierające często postać syntez życiowych, dotyczą spraw elementarnych: szczęścia, miłości, piękna, cierpienia, przemijania, śmierci, harmonii świata (cykl *Mój Świątek*); refleksyjność jest też właściwa wierszom autotematycznym, w których autorka prowadzi m.in. wewn. dialog z poezją i uzasadnia prawo literatury lud. do istnienia; wyznania osobiste ujawniają stany psych. i troski egzystencjalne, związane z w. z samotnością i starością; na pograniczu prywatności i liryki roli mieszczą się nowatorskie w lud. literaturze erotyki, poszerzające granice intymności w odślanianiu pragnień kobiety; wrażliwość na odradzające się życie Biol. znajduje wyraz w plastycznych obrazach natury; wśród wierszy rel. wyróżniają się bożonarodzeniowe, pasyjne, maryjne i traktujące o Stwórcy; w utworach tych N. polonizuje, regionalizuje i uczłowiecza świętą „historię”, przedstawia Matkę Bożą jako prawców matek cierpiących; gł. przymiotem Boga okazuje się miłosierdzie, wszechmoc i wszechobecność; wartości rel. są również wyrażane w wierszach o *Świątkach*, uosabiających *sacrum* chrześc. i występujących w roli rewelatorów prawd mor. i sensu świata; ponadto w poezji tej manifestuje się postawa franciszcz., widoczna w powsz. akceptacji istnienia i braterskiej jedności z naturą; w tle gł. nurtu pisarstwa pozostają wiersze patriotyczne, społ., okolicznościowe, humorystyczne, mor., adresowane do dzieci oraz oparte na realiach podhalańskich i tradycji ustnej gadki wierszowanej, opowiadania obyczajowo-anegdotalne i opowieści wierzeniowe.

S. Sierotwiński, *Liryka Hanki N. na tle literatury ludowej*, RNDKr(HL) 2(1963) 247-264; K. Górski, *Postowie*, w: Hanka N., *Kukulecka*, Wwa 1970, 49-54; W. Wnuk, *Na góralską nutę*, Wwa 1975, 1981², 192-218; J. Kajtoch, *Postowie*, w: Hanka N., *Ugwarzania z kotem*, Wwa 1980, 129-138; A. Brzozowska-Krajka, *Stare i nowe nuty na góralskich gęślikach*, Wwa 1989 (passim); K. Widerman, *Tworząc oddajemy innym cząstkę siebie. Szkic do portretu Hanki N.*, *Twórczość Ludowa* 8(1993) z. 1-2, 68-70; M. Jentys, *Pomnożyć serca dostatek. O Hance N.*, *Sycyna* 2(1995) z. 10; M. Kotowska-Kachel, WPPBL VI 109-110 (bibliogr.); P. Wojciechowski, Ł. Tischner, *Hanka N. – zapomniana wielkość*, *Znak* 60(2008) z. 3, 130-133.

Donat Niewiadomski

NOWOCHRZCZENICY → Anabaptyści.

NOWODWORSKI ADAM bp, ur. 1572 w Nowym Dworze Maz., zm. 20 VIII 1634 w Winnej Górze, mąż stanu.